

Özgün Makale

Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) Sürecinde Mesleki Eğitim: Eğitime Yatırımda Mevcut Politikalar ve Finansman*¹

Vocational Education During the
New Coronavirus Disease (COVID-19): Current
Policies and Financing for Investing in Education

Samed KURBAN²

Öz

Türkiye’de, Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) sürecinin başında tıbbi malzeme ihtiyacı önemli ölçüde artış göstermiştir. Hastalığın Türkiye’de görülmesi üzerine, söz konusu malzemelere yönelik yoğun talep, fiyatların fahiş düzeyde artmasına ve birçok ürünün piyasada bulunamamasına neden olmuştur. Bu kapsamda COVID-19 ile mücadelede maske, dezenfektan, kolonya gibi tıbbi malzemelerin arzında alternatif üretim modelleri ön plana çıkmıştır. Meslek liseleri maske, kolonya, el ve yüzey dezenfektanı, tek kullanımlık tulum gibi birçok ihtiyaç duyulan malzemeyi üreterek sürece oldukça önemli bir katkı sunmuştur. Bununla birlikte gerçekleştirilen AR-GE çalışmaları da üretim temelli bir eğitimde yenilikçi yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Bu durum özellikle piyasa-istihdam ilişkisi kapsamında mesleki eğitim politikalarının ve kaynak kullanımının sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, çalışmada, meslek liselerinin pandemi sürecinde ekonomi başta olmak üzere sunduğu katkılar değerlendirilecektir. Çalışma, mesleki ve teknik eğitim politikalarının uygulanmasında ve kaynakların yönetiminde kamunun belirleyiciliğine olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler, söz konusu araştırma yöntemi çerçevesinde doküman analizi aracılığıyla elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: : Mesleki eğitim, eğitim politikası, COVID-19

Abstract

In Turkey, the need for medical supplies has increased considerably at the beginning of the outbreak of the New Coronavirus Disease (COVID-19). Since the disease was seen in Turkey, the intense demand for the material in question has led to an extortionate increase in prices and

* Makale başvuru tarihi: 11.03.2021. Makale kabul tarihi: 24.04.2021.

¹ Bu makale Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü için hazırlanmış olan “Kamu Politikası ve Bütçe İlişkisi Bağlamında Eğitim Hizmetinin Niteliği” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Arş. Gör. Dr., Kamu Yönetimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, samed.kurban@dpu.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0001-6002-1573>

many products have become unavailable in the market. In this context, alternative production models have come to the fore in the supply of medical supplies such as masks, disinfectants, and cologne in the fight against the COVID-19. Vocational high schools have made a significant contribution to the process by producing several required materials such as masks, cologne, hand and surface disinfectants, disposable coveralls. Also, the R&D studies which was carried out reveal that innovative approaches in production-based education. This situation necessitates the questioning of vocational training policies and the use of resources, especially in the context of the market-employment relationship. In this context, the contributions of vocational high schools during the pandemic process, especially in the economy, will be evaluated in the study. The study reveals the need for public decisiveness in the implementation of vocational and technical education policies and the management of resources. The qualitative research method was used in the study. The data were obtained through document analysis within the framework of the aforementioned research method.

Keywords: Vocational education, education policy, COVID-19

Giriş

2019 yılı sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) küresel düzeyde halâ devam eden bir pandemiye neden olmuştur. COVID-19, etkileri itibariyle insanlık için oldukça büyük bir tehdit oluşturmaktadır. 2021 yılının ilk iki ayı sonunda küresel olarak 115 milyondan fazla teyit edilmiş vaka ve yaklaşık 2,5 milyon ölüm gerçekleşmiştir (Öğütçen, 2021). Pandemi sürecinde toplumsal hayatın temel alışkanlıkları önemli düzeyde etkilenmektedir. Sosyal mesafe, karantina ve seyahat kısıtlamaları gibi uygulamalar pek çok ülke tarafından hayata geçirilen önlemlerden bazılarıdır.

Türkiye'de de COVID-19 hastalığı ile mücadele kapsamında benzer önlemler hayata geçirilmiştir. Türkiye, birçok ülke ile kıyaslandığında yeni koronavirüs hastalığı ile mücadelede daha erken bir süreçte harekete geçmiştir. Bu durum, salgın hastalıkla mücadelenin kontrollü bir çerçevede sürmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye'de COVID-19 vakası ilk defa 10 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiştir. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca 1 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklamada, koronavirüs vakalarının tüm Türkiye'ye yayıldığını açıklamıştır (www.evrensel.net, 2020).

Okula gitmek, becerileri artırmak için mevcut en iyi kamu politikası aracı olarak görülmektedir (Burgess ve Sievertsen, 2020). COVID-19 salgını ise öğrenme süreçlerinde uzun süreli kesintilere neden olmuştur. Bununla birlikte, pandemi ile mücadelede ortaya çıkan olumsuzluklara rağmen birtakım kazanımlar söz konusudur. Bu kazanımlardan biri de COVID-19'un doğrudan etkilediği eğitim hizmetinde görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitim kurumları sorumluluk üstlenerek ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Üstelik atılan adımlar süreç içinde daha da ileriye götürülmektedir. Bu durum, bir yandan Türk eğitim sisteminde mesleki eğitime yönelik var olan algının diğer taraftan uygulanan politikalar ve kaynak kullanımı üzerinden kamunun belirleyiciliğinin sorgulanmasını gerektirmektedir.

Mesleki eğitim; kalkınma planları, Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planları, Orta Vadeli Program gibi temel politika belgelerinde ele alınan ve finanse edilen bir eğitim düzeyidir. Politika belgelerine bakıldığında gerek piyasanın gerekse öğrencilerin taleplerine uygun nitelikli bir eğitim sisteminin oluşturulmasında henüz istenilen düzeye ulaşamadığı görülmektedir. Politikalar tercihlerin bir ifadesidir. Bu sebeple karar alıcıların tercihlerinin ve bu tercihlere bağlı kaynak kullanımının nitelikli bir mesleki eğitimin oluşturulmasında ne şekilde gerçekleştiği irdelenmelidir. Mesleki ve teknik eğitim kurumları, COVID-19 salgını gibi olağan dışı bir durumda büyük bir sorumluluk örneği göstererek ülke ekonomisine fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla gerek üre-

tim gerekse nitelikli iş gücü istihdamı bakımından potansiyel bir kapasitenin olduğu söylenebilir. Bu kapsamda, eğitimin kamusal niteliğinin korunduğu bir eğitim ortamının oluşturulması söz konusu kapasitenin geliştirilmesi bakımından fayda sağlayabilecektir.

Çalışmada, öncelikle mesleki eğitimin Türk eğitim sistemi içindeki yeri incelendikten sonra mesleki eğitim politikaları ve kaynak kullanımı ele alınmıştır. Daha sonra COVID-19 salgını sürecinde mesleki eğitimin temel katkıları ve ortaya çıkan dışsallıkların doğrudan ve dolaylı faydalarına değinilmiştir. Bu faydaların yanında mesleki eğitimde var olan sorunlar mezunlar ve işverenler üzerinden irdelenmiştir. Bu bağlamda, çalışmada mesleki eğitimin pandemi sürecindeki başarısı göz önünde tutularak reform çalışmalarında daha nitelikli bir eğitim için öneriler getirilmektedir.

Türk Eğitim Sisteminde Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeri

Mesleki ve teknik eğitim; *T.C. Anayasası, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu* mevzuatı çerçevesinde desteklenmektedir (Köseleci, 2012, s. 28). *Millî Eğitim Temel Kanunu'na* (1973) göre, ortaöğretim 12 yıllık zorunlu eğitim sürecinin son kademesini oluşturmaktadır. Kanuna göre; ortaöğretim ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün ve yaygın öğrenim veren, genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsamaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde verilen eğitim genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim okullarını kapsamaktadır. Ortaöğretim, 2012 yılında zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması kapsamında zorunlu eğitim sürecine dâhil edilmiştir (İlköğretim ve Eğitim, 2012).

Mesleki ve Teknik Eğitimin Politika Belgelerinde Durumu

Eğitim politikalarını düzenleyen politika belgelerine bakıldığında temel konulardan birinin “mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payının artırılması” olduğu görülür. Bu kapsamda, özellikle kalkınma planlarında ve MEB stratejik planlarında, mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranının artırılması hedeflenmektedir. Bunun yanında, üretimde ihtiyaç duyulan ara eleman ihtiyacına cevap verilmesi temel stratejik hedeflerden bir diğeridir. Politika belgelerinde, mesleki ve teknik eğitim ile ilgili olarak işgücü piyasasının taleplerine uygun olacak şekilde eğitimin niteliğinin artırılması üzerinde durulmaktadır.

Temel üst politika belgelerine bakıldığında, meslek liseleri ile ilgili olarak üzerinde durulan konu, sektörün ve iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu beceri ve yetkinliklerin kazandırıldığı öğrencilerin yetiştirilmesidir. Bu bağlamda, temel vurgu mesleki ve teknik liselerde verilen eğitimin niteliğinin artırılmasıdır. Dolayısıyla, öğrenim sürecinin öğrencilere kazandırdığı yetkinliğin sektörü tatmin etmesi yanında mezun olan öğrencilerin istihdamının sağlanması gerekmektedir. Buna karşın mezunların istihdam durumu, iş gücü piyasasının talepleri, mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payı gibi konularda istenilen düzeyin altında kalınmaktadır.

Kalkınma planlarında (*Sekizinci Kalkınma Planı, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Onuncu Kalkınma Planı*) ortaöğretime ilişkin formüle edilen eğitim politikalarına bakıldığında, öne çıkan hedefler şunlardır (DPT, 2000; DPT, 2006; DPT, 2013): okul türü yerine program türünü esas alan bir yapının esas alınması, örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması ve ortaöğretimde mesleki-teknik eğitimin payının artırılması, meslek yüksekokulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünün esas alınması, ekonomide ihtiyaç duyulan ara eleman ihtiyacını karşılamak için sektörle işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi gibi hedeflerin kalkınma planları kapsamında ele alındığı görülmektedir.

MEB 2010-2014 Stratejik Planı'nda, genel ortaöğretime ilişkin olarak, cinsiyete dayalı ve bölgesel farklılıkları giderici bir biçimde okullaşma oranının Avrupa Birliği düzeyine çıkarılması hedeflenmektedir. Bu konuda, plan dönemi sonuna kadar brüt okullaşma oranının yüzde 90'ın üzerine çıkarılması öngörülmektedir. Okullaşma oranı ile ilişkili olarak, ortaöğretimde kız öğrencilerin eğitime erişimini artırmak için kız-erkek brüt okullaşma oranları arasında yüzde 8,91 olan farkın, 2014 yılı sonuna kadar yüzde 2'nin altına düşürülmesi hedeflenmektedir. Sınıf geçmede, 2014 yılı sonuna kadar ulaşılması hedeflenen oran yüzde 96'dır. Bununla bağlantılı olarak, eğitim-öğretim sürecinde ilişiği kesilen-okulu terk eden öğrencilerin diğerlerine oranının 2014 yılı sonuna kadar yüzde 5'in altına düşürülmesi planlanmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimde, özellikle sektörün ihtiyaç duyduğu istihdama karşılık verebilmek adına hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Bu kapsamda, küresel rekabette sektörlerin gücünü artırmak ve daha nitelikli insan gücü yetiştirmek adına sektörle iş birliği yapılması planlanmaktadır. Mesleki ve teknik eğitimi daha fazla tercih edilir hâle getirmek için, plan dönemi sonuna kadar ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranının en az yüzde 50'ye çıkarılması hedeflenmiştir.

MEB 2015-2019 Stratejik Planı, ilk stratejik plana benzer şekilde, ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranlarının artırılmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede, devamsızlık, sınıf tekrarı ve okuldan erken ayrılma nedenlerinin tespiti için araştırmaların yapılacağı ifade edilmektedir. Bunun dışında, mesleki ve teknik eğitime ilişkin olarak ilk plan ile uyum içinde olduğu görülmektedir. Buna göre, sektörle iş birliği, politikaların belirlenmesi sürecinde sektörün ve iş gücü piyasasının taleplerinin dikkate alınması, mesleki ve teknik eğitimde kalitenin artırılması gibi hedefler belirlenmektedir. MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda ortaöğretim düzeyinde 2019 yılında yüzde 100 net okullaşma oranı hedeflenmektedir. Örgün eğitim dışına çıkan öğrenci oranında da yüzde 5'lik bir hedef belirlenmiştir (MEB, 2015b, s. 34). Bununla birlikte, 2019-2020 eğitim öğretim yılı itibarıyla yüzde 85,01 okullaşma oranına ulaşılmıştır. (MEB, 2020b, s. 2). Ortaöğretim zorunlu eğitime dâhil edilmesine rağmen hedeflenen durumdan oldukça uzak bir performansın sergilendiği görülmektedir.

Ortaöğretime yönelik belirlenen eğitim politikalarında, özellikle mesleki ve teknik eğitime ilişkin hedefler diğer program türlerine göre ön plandadır. Bu konuda, istihdam ve üretim temlinde belirlenen makroekonomik politikalar ile eşgüdüm içinde hareket edildiği görülmektedir. Bu çerçevede, *Orta Vadeli Programlar'da*, mesleki eğitimin payının artırılması ve bireylere iş gücü piyasasının talepleriyle uyumlu temel ve mesleki becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Eski adıyla *Orta Vadeli Program olan Yeni Ekonomi Programı* da diğer temel üst politika belgelerine benzer şekilde eğitim-istihdam ilişkisi üzerinden hedefler ortaya koymaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018):

-Farklı kurumlardaki eğitim ve istihdam verilerinin entegre edilmesine ve analizine dayalı olarak eğitim programı ve meslek bazında arz talep dengesi oluşturulacak, istihdam ile uyumlu eğitim planlaması yapılacak, istihdam edilebilirlik artırılacak, mesleki eğitimde üretim bazlı yaklaşıma geçilecek, eğitim kaynakları etkin kullanılacak ve etkili eğitim programları tasarlanacaktır.

-Ekonomik hedeflerle uyumlu olacak şekilde mesleki eğitim kurumlarının kurumsal kapasiteleri geliştirilecek, tematik meslek okullarının yaygınlaştırılması, ölçüm ve belgelendirme ile işgücünün niteliği artırılacaktır.

2018 yılında kamuoyu ile paylaşılan *2023 Eğitim Vizyon Belgesi*, eğitimde temel konu başlıklarına ve sorun alanlarına ilişkin durum analizi yapan³ ve hedefler belirleyen politika

³ Buna göre, 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi mesleki ve teknik eğitime yönelik var olan toplumsal algıyı dikkate almaktadır. Benzer şekilde, öğrencilerin mesleki ilgi ve yeteneklerinin tespiti, akademik ders yoğunluğu, okulların altyapı ve donanımının hızla değişen ve gelişen teknolojiye uyumu gibi hususlar, mesleki eğitime yönelik politikaların oluşturulması sürecinde göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB (2018d). 2023 eğitim vizyonu.

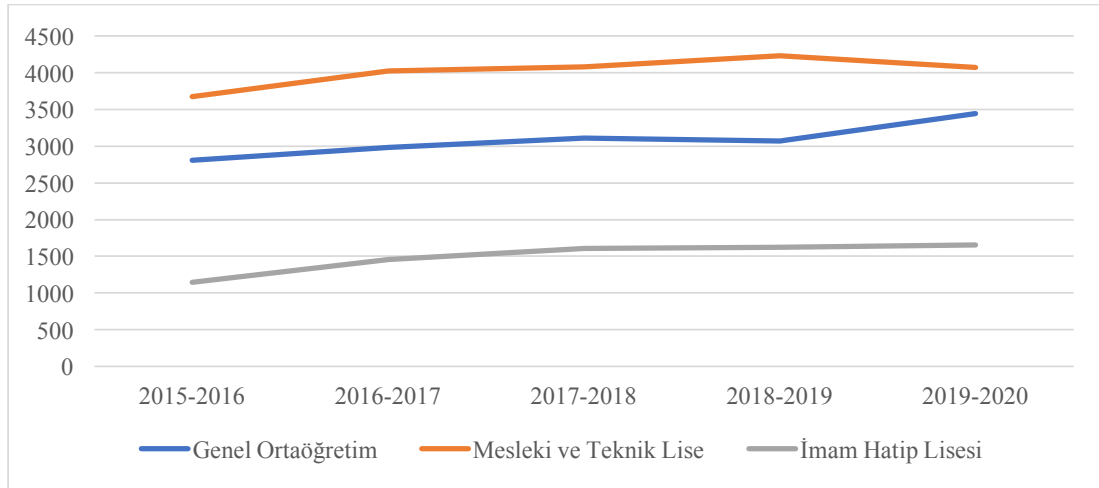
belgelerinden biridir. Bu kapsamda, 2023 hedefleriyle uyumlu bir sistem oluşturulması kapsamında belirlenen hedefler şunlardır (MEB, 2018d, ss. 112-118).

- Mesleki ve teknik eğitime atfedilen değer artırılması sağlanacak
- Mesleki ve teknik eğitimde rehberlik erişim imkânları artırılacak
- Yeni nesil müfredatlar geliştirilecek
- Eğitim ortamları ve insan kaynakları geliştirilecek
- Yurt dışında yatırım yapan iş insanlarının ihtiyaç duyduğu meslek elemanları yetiştirilecek
- Mesleki ve teknik eğitimde eğitim-istihdam-üretim ilişkisi güçlendirilecek
- Yerli ve millî savunma sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü yetiştirilecek

2023 Eğitim Vizyon Belgesi, diğer resmî politika belgelerinde ele alınan hedeflere benzer şekilde, mesleki ve teknik eğitimde öncelikli sorun alanlarına yönelik tercihleri ortaya koymaktadır. Bu çerçevede özellikle eğitim-istihdam ilişkisi kapsamında arz ve talep dengesinin gözetilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Eğitim-üretim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi yükseköğretime olan talebi de daha makul düzeylere indirebilecektir (Özer, 2018, s. 427). Vizyon belgesinde, mesleki ve teknik eğitimin çıktılarının daha nitelikli bir eğitim sürecinin parçası olması için gerekli adımların atılacağı ifade edilmektedir.

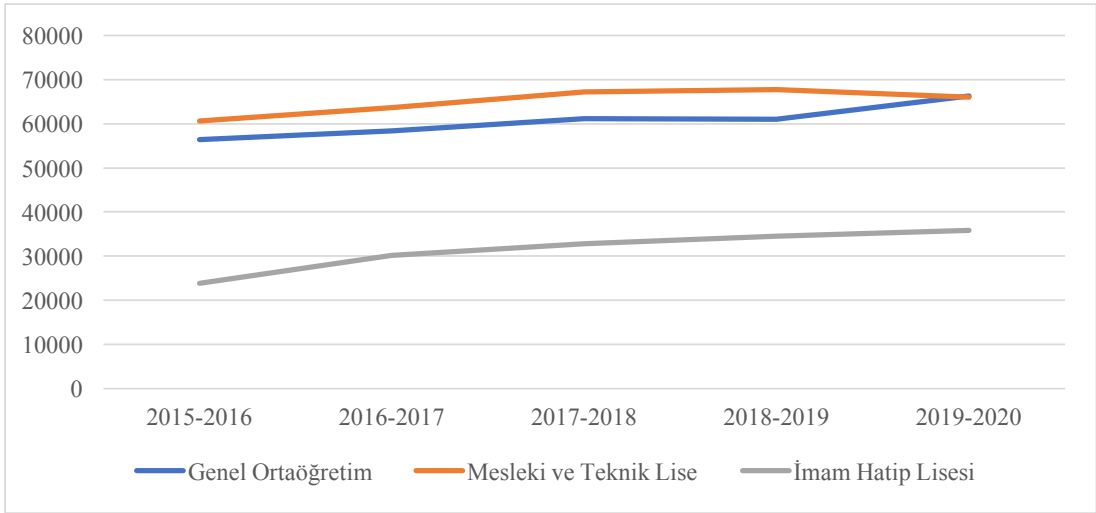
Mesleki ve Teknik Eğitimde Okullaşma Oranları

Okul türlerinin 2015-2020 yılları arasındaki durumuna bakıldığında, okul ve derslik sayısındaki en az artış oranının mesleki ve teknik liselerde olduğu görülmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2). Gerek okul sayısı bakımından gerekse derslik sayısı bakımından 2015-2020 arası dönemde düzenli artış içinde olan tek kurum imam hatip liseleridir.

Şekil 1 : Genel Ortaöğretim, Mesleki ve Teknik Lise, İmam Hatip Lisesi Okul Sayısı Durumu (resmî), (2012-2018) (MEB, 2016; MEB, 2017; MEB, 2018b; MEB, 2019a; MEB, 2020b)

Şekil 1'e göre, 2019-2020 eğitim öğretim yılında derslik başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu okul türü imam hatip liseleridir. Derslik başına öğrenci sayıları genel ortaöğretim okullarında (resmî) 28,17, mesleki ve teknik liselerde (resmî) 20,32 olurken; imam hatip lisesi ve Anadolu imam hatip lisesinde derslik başına 14,04 öğrenci düşmektedir (MEB, 2020b, s. 128).

Şekil 2: Genel Ortaöğretim, Mesleki ve Teknik Lise, İmam Hatip Lisesi Derslik Sayısı Durumu (resmî), (2012-2018) (MEB, 2016; MEB, 2017; MEB, 2018b; MEB, 2019a; MEB, 2020b)

Şekil 2, 2019-2020 eğitim öğretim yılında, bir önceki yıla göre okul ve derslik sayısının azaldığı tek kurumun mesleki ve teknik liseler olduğunu ortaya koymaktadır. Okul türlerine göre mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kapasitesinde yaşanan azalmanın temel sebebi yükseköğretime geçiş sisteminde yapılan düzenlemedir. Buna göre, Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) yerine getirilen ortaöğretime geçiş sistemi ile öğrencilerin istedikleri okul türüne devam etmelerine imkân verilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2019, s. 35). Bunun yanında başta Anadolu liseleri olmak üzere diğer okul türlerindeki kontenjanların artırılması Mesleki ve Teknik Anadolu Liselelerine kayıt yaptıran öğrencilerin sayısında azalmaya yol açmıştır (Özer, 2018, s. 426). Öğrencilerin, ortaöğretim düzeyinde okul türleri arasındaki tercihleri mesleki ve teknik eğitimde okul ve derslik sayısının da azalmasına neden olmaktadır. Bu durum, mesleki eğitim politikalarında yer alan “mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içindeki payının artırılması hedefi”nden uzaklaşmaya başladığını göstermektedir.

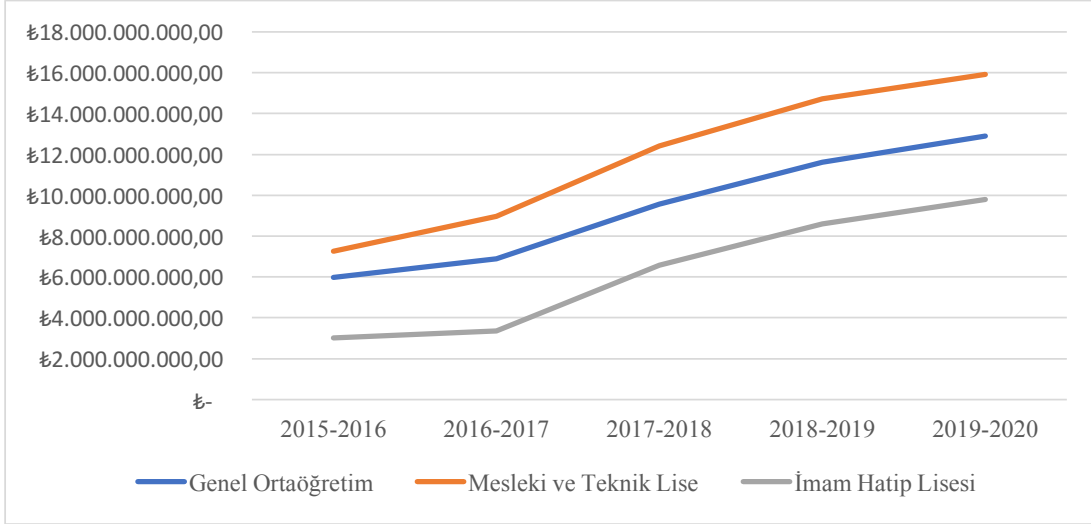
Mesleki ve Teknik Eğitim Finansmanı

Mesleki ve teknik eğitim, ulusal, uluslar üstü (AB) ve uluslararası düzeylerde (UNESCO, OECD) odak noktasındadır. Çünkü bu eğitim düzeyindeki gelişimin nüfusun niteliğini iyileştireceği ve ekonomik refahı artıracacağı umulmaktadır (Lauterbach, 2008, s. 32). Bu kapsamda mesleki ve teknik eğitime yüklenen role uygun finansman politikaları uygulanmalıdır. Eğitim politikalarına uygun kaynak kullanımı, belirlenen hedeflere ulaşılması bakımından oldukça önemlidir. Mesleki eğitim politikalarının hayata geçirilmesinde kamunun kaynak kullanımına ilişkin tercihlerinin bilinmesi gerekmektedir.

GSYH Oranı ve Öğrenci Başına Harcamalar

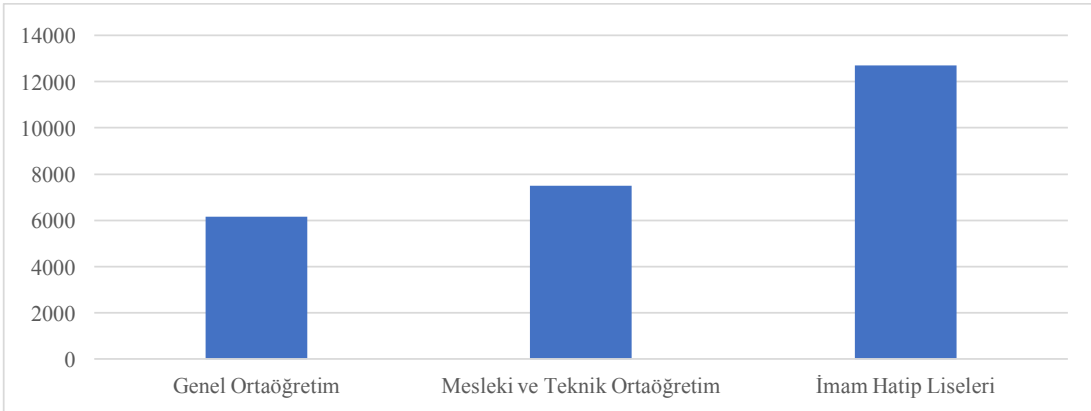
Ortaöğretim düzeyinde, MEB bütçesinden ayrılan başlangıç ödeneklerinde on iki yılda düzenli bir artış gerçekleşmiştir. Ödeneklerin dağılımında son beş yıllık süredeki artış oranına bakıldığında, genel ortaöğretim okulları ile mesleki ve teknik okulların birbirine yakın değerlere sahip olduğu görülmektedir. Okul türlerine göre ayrılan bütçenin artış oranı imam hatip liselerine yönelik öncelikli politikaların izlendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ortaöğretim düzeyin-

de okul türlerine ayrılan bütçe ödeneklerinin 2016-2020 arasındaki durumu Şekil 3'de gösterilmektedir. Beş yıllık sürede, üç okul türü arasında bütçe ödeneklerinin dağılımına cari fiyatlar üzerinden bakıldığında, en fazla artış imam hatip liselerindedir. 2020 yılında, 2016'ya göre genel ortaöğretim okulları bütçe ödenekleri yüzde 115,9 mesleki ve teknik eğitim okulları bütçe ödenekleri yüzde 119,2 artış göstermiştir. İmam hatip lisesi bütçe ödeneklerinin beş yılda gösterdiği artış yüzde 226,2'dir. Diğer programlar karşısında imam hatip liselerinin bütçe ödeneklerinin gösterdiği gelişim, politika hedeflerine bağlı kaynak kullanımını ortaya koymaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Ortaöğretimde Okul Türlerine Göre Bütçe Ödeneklerinin Dağılımı (2016-2020) (2016-2020 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu)

Şekil 3'e göre, kaynak kullanımında imam hatip liselerinin öncelikli durumu, öğrenci başına ayrılan ödenekler bakımından da geçerlidir (Şekil 4). Buna göre, 2018 yılı bütçe verileri dikkate alındığında imam hatip liselerinde öğrenci başına 12.707 TL bütçe ödeneği ayrılmaktadır. Genel ortaöğretimde bütçe ödeneklerinin imam hatip liselerinin yarısı kadar olduğu görülmektedir. Bu durum, üç okul türünde bütçe ödenekleri ve öğrenci sayıları düşünüldüğünde, oldukça dengesiz bir dağılımın yapıldığını ortaya koymaktadır.

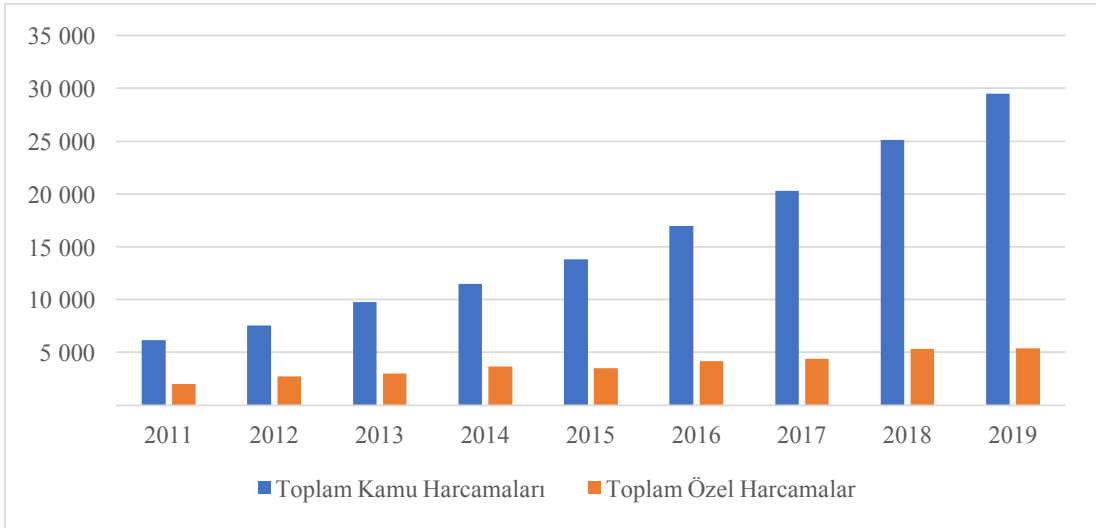

Şekil 4: Ortaöğretimde Okul Türlerine Göre Öğrenci Başına Bütçe Ödenekleri, 2018 (www.egitimreformugirisimi.org, 2017)

Kamu Harcamaları ve Özel Harcamalar

Özellikle son dönemde ortaöğretime yönelik hedefleri içeren eğitim politikalarında mesleki ve teknik eğitim okulları öne çıkmaktadır. Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitime yönelik yatırım harcamalarında genel ortaöğretime göre daha fazla artış gerçekleşmiştir. Bunun yanında, genel liselere yönelik kamu harcamaları imam hatip liseleri lehine azalmaktadır. İmam hatip liseleri için okul ve derslik inşaatı ve personel ihtiyacı gibi maliyet kalemleri, yatırım harcamalarının son yıllarda büyük oranda artmasına neden olmuştur (www.birgun.net, 2021). Bunun sonucunda genel ortaöğretim programında yapılan kamu harcamaları, diğer iki program türünde yapılan harcama düzeyinin altında kalmıştır.

2011-2019 döneminde, genel ortaöğretimden farklı olarak, mesleki eğitimde yapılan özel harcamalar oldukça düşük düzeyde kalmıştır. 2019 yılında, mesleki ve teknik ortaöğretimde gerçekleştirilen toplam harcamaların sadece yüzde 15,9'unu özel harcamalar oluşturmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde yapılan özel harcamalar, genel ortaöğretim düzeyinin yaklaşık olarak dörtte biri oranında gerçekleşmiştir (Şekil 5).

Şekil 5: Mesleki Ortaöğretimde Toplam Kamu Harcamaları ve Toplam Özel Harcamalar, milyon TL (2011-2019) (TÜİK, 2020)

Not: Toplam harcamalar konsolide olarak hesaplanmıştır. Toplam devlet, toplam özel ve uluslararası kaynakların toplamından devletten hanehalkına transferlerin çıkarılması ile elde edilmektedir. Toplam özel harcamalar konsolide olarak hesaplanmıştır. Hanehalkları ve özel tüzel kişilikler toplamından özelden hanehalkına transferlerin çıkarılması ile elde edilmektedir.

Şekil 5'e göre, mesleki ve teknik eğitimde yapılan kamu harcamaları diğer program türlerine göre daha fazladır. Bu durumun sebeplerinden biri ilk defa 2012 yılında uygulanan teşvik uygulamasıdır. Buna göre, organize sanayi bölgesinde eğitim veren özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarına, MEB ve Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen tutarlarda finansal destek verileceği ifade edilmiştir (MEB, 2019b, s. 14). Bakanlar Kurulu tarafından alınan *Organize Sanayi Bölgeleri Dışında Açılan Özel Meslekî ve Teknik Eğitim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilere Eğitim Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Karar* kapsamında 2016-2017 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere organize sanayi bölgesi dışında açılmış özel okullar da teşvik kapsamına alınmıştır (2018-2019 Eğitim ve Öğretim, 2018). 2020-2021 eğitim öğretim yılında organize sanayi bölgesi içinde açılan özel mesleki ve Anadolu teknik liselerine 18 alanda, organize sanayi

bölgesi dışında yer alan liselere 16 alanda eğitim ve öğretim desteği verilmesi öngörülmektedir. Destek tutarı, 2020-2021 eğitim öğretim yılı için tüm özel mesleki ve teknik liselerde 5000 TL ile 8013 TL arasında değişmektedir (2020-2021 Eğitim ve Öğretim, 2020). Bu durum, MEB'in mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içindeki payını özel liseler üzerinden artırmaya çalıştığını göstermektedir. Özel mesleki ve teknik Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilere verilen teşvik, MEB'in eşit koşullarda olmayan eğitim desteğinin devam edeceğini göstermektedir.

Son yıllarda, ortaöğretime yönelik yapılan yatırım harcamalarında mesleki ve teknik eğitim daha öncelikli bir konumdur. Bunun sebeplerinden biri mesleki ve teknik eğitim okullarının eğitimde kaynak çeşitliliğini artırmanın bir yolu olarak görülmesidir. 1938 tarihli *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Meslekî ve Teknik Öğretim Okulları Döner Sermayesi Hakkındaki Kanunu'nun* 4. maddesi, "Her okula verilen döner sermayenin, Maliye Bakanlığı'nın muvafakatiyle tayin olunan mesul muhasibin veya uhdesine ilave olarak döner sermaye muhasipliği verilmiş olan okul katip ve hesap memurunun veya maaşlı veyahut ücretli diğer memurun ve Millî Eğitim Bakanlığınca tensip olunmak şartıyla okul direktörünün veya direktör muavinlerinden veyahut atölye şeflerinden birinin müşterek mesuliyeti altında mütemadiyen devir ve teselsül kaidesiyle kullanılacağını" ifade etmektedir. *Millî Eğitim Bakanlığı Döner Sermaye İşletmelerinde Üretimi Teşvik Primi Dağıtım, Parça Baş Üretim, Atölye ve Tesislerin Özel Sektörle İş Birliği Yapılarak İşletilmesi Hakkında Yönetmelik* (2006) ise bu kanuna göre kurulan döner sermaye işletmelerinde üretimi teşvik priminin dağıtımına, parça başı ücret ödenmek suretiyle mal veya hizmet üretilmesine ve atölye, makine parkı ve tesislerin özel sektörle iş birliği yapılarak işletilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Bu kapsamda, MEB'e bağlı mesleki ve teknik okullarda kurulan döner sermaye işletmeleri, mal ve hizmet üretimini ve satışını öğrencilerin uygulamalı eğitimi üzerinden mümkün kılmaktadır.

2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde okulların finansmanı başlığı altında, mesleki ve teknik eğitim okullarının döner sermaye gelirlerinin artırılması planlanmaktadır. Bunun için mesleki ve teknik eğitim kurumlarının döner sermaye üretimleri artırılarak, okulların altyapı ve donanımlarına ilişkin ihtiyaçları kendi gelirlerinden sağlanacaktır. Vizyon belgesinde, mesleki ve teknik orta-öğretim kurumlarının döner sermaye gelirlerinden alınan yüzde 15'lik Hazine kesintisinin yüzde 1'e düşürüleceği ifade edilmektedir (MEB, 2018d, ss. 46-110). Dolayısıyla, eğitim hizmetlerinde kaynak çeşitliliğinin artırılması çerçevesinde, mesleki ve teknik eğitim okullarının kendi ihtiyaçlarını kendilerinin gidereceğini söylemek mümkündür.

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren 801 kurumda, döner sermaye kapsamında üretim yapılmakta ve hizmet sunulmaktadır (www.meb.gov.tr, 2019). 2018 yılında mesleki ve teknik Anadolu liseleri ile mesleki eğitim merkezlerinde yapılan üretimden yaklaşık 250 milyon lira gelir elde edilirken, 2019 yılında 392 milyon liralık katkı sağlanmıştır (www.meb.gov.tr, 2020e). Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitim kurumları ülke ekonomisi için oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, en yüksek döner sermaye geliri olan üç mesleki ve teknik eğitim alanı, mezuniyet sonrası alan içi istihdam durumunda ilk sıralarda yer almamaktadır (ERG, 2019, s. 38). 2017 yılı itibarıyla, mesleki ve teknik eğitim verilen 54 alanın 31'inde döner sermaye faaliyetleri yürütülmektedir. Konaklama ve seyahat hizmetleri, mobilya ve iç mekân tasarımı, yiyecek ve içecek hizmetleri alanları döner sermaye işletmelerinin 2017 yılı toplam gelirlerinin yüzde 66,36'sını oluşturmaktadır. Bu bakımdan söz konusu alanlar, döner sermayeli mesleki ve teknik eğitim okullarında en fazla geliri elde etmektedir. Buna karşın, 2008-2014 yılları arasında konaklama ve seyahat hizmetleri, mobilya

ve iç mekân tasarımı, yiyecek ve içecek hizmetleri alanlarında alan içi çalışma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu alanlardan mezun olan öğrencilerin alan içi istihdam oranları sırasıyla yüzde 7,88, yüzde 4,82 ve yüzde 5,90'dır (MEB, 2018c, ss. 47-59). Bu durum, döner sermaye gelirlerinin büyüklüğü ile istihdam oranlarının doğru orantılı olmadığını göstermektedir. Söz konusu dengesizlik mesleki eğitimle ilgili sorun alanlarından birinin sonucu olarak görülebilir. Çünkü mesleki eğitim altyapı ve insan kaynağı açısından pahalı bir eğitim olmasına rağmen talepten çok arz yaratma çabası vardır (Özer, 2020, s. 136). Bunun sonucunda daha nitelikli bir mesleki eğitimin inşasına yönelik girişimler olumsuz etkilenmektedir.

Türkiye'de eğitim politikalarında uzun süredir yer alan öncelikli hedeflerden birisi de meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin sektörün ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikli eğitimi almalarıdır. Ayrıca ekonominin talep ettiği ara eleman ihtiyacının karşılanması üzerinde fikir birliği mevcuttur. Ancak mesleki ve teknik eğitim okulları, döner sermaye işletmeleri üzerinden sağlanan gelir kaynağı olarak görülmektedir. Bu eğitim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin istihdama kazandırılması temel amaç olmasına rağmen, döner sermaye işletmesi bulunan okullar alternatif bir finansman kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Sektörün ucuz iş gücü talebine karşılık verilerek, eğitim hizmetlerinin piyasalaşmasına hizmet edilmektedir.

Pandemi Sürecinde Meslek Eğitiminin Ekonomiye ve Toplumsal Hayata Katkısı

COVID-19 hastalığı ile mücadele kapsamında maske, dezenfektan, kolonya gibi tıbbi malzemelere duyulan ihtiyaç önemli ölçüde artış göstermiştir. Süreç içinde market, pazar yeri, toplu ulaşım araçları gibi insanların toplu hâlde bulunduğu kapalı alanlarda maske kullanımının zorunlu hâle gelmesi özellikle maske ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Mesleki ve teknik Anadolu liseleri, ayda yaklaşık iki milyon cerrahi maske üreterek koronavirüs ile mücadelede en fazla ihtiyaç duyulan tıbbi malzemenin tedarik edilmesine yardımcı olmuştur (www.meb.gov.tr, 2020a). Bununla birlikte mesleki ve teknik Anadolu liseleri temizlik ürünlerinden dezenfektanlara, cerrahi maskelerden solunum cihazına, hava sterilizasyon cihazından yüz koruyucu siperlere, temassız kızılötesi termometre cihazından yoğun bakım yatağına ve tek kullanımlık önlük ve tulum kadar çok sayıda ürünü hızla üreterek ihtiyaç noktalarına ulaştırmıştır (www.meb.gov.tr, 2020b). Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, "kara gün dostu" olarak nitelendirdiği meslek liselerinin salgın döneminde çok özel bir yer edindiklerini dile getirmiştir (www.meb.gov.tr, 2020d).

Salgın sürecinde, meslek lisesi öğretmenlerinin, öğrencilerin ve usta öğrencilerin bizzat üretimini yaptığı ürünler aşağıdaki şekilde verilmektedir (Şekil 6).

Şekil 6: Salgın Sürecinde Meslek Liseleri Tarafından Üretilen Ürünler (MEB, 2020a, s. 43)

Şekil 6'da görüleceği üzere, meslek liseleri salgın hastalıkla mücadelede büyük bir özveri ve başarı örneği göstererek birçok ürünün üretimini gerçekleştirmiştir. Üretilen ürünler, valiliklerin koordinasyonunda öncelikli olarak sağlık kuruluşlarına ve çalışanlarına verilmektedir. Ayrıca

tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gerekli malzeme desteği sağlanması yanında yaşlı ve bakıma muhtaç kimselere dağıtılmıştır (Numanoğlu, 2020, s. 40). Bu durum bir yandan ülke ekonomisine katkı sağlarken, diğer taraftan yeni tip koronavirüs hastalığını fırsat bilip haksız fiyat artışı yapanlara da bir bakıma karşı duruş örneği sergilemektedir.

Mesleki eğitimin, COVID-19 salgını ile mücadelede doğrudan sağladığı katkı sadece tıbbi ürünlerin üretimine sağladığı destek ile sınırlı değildir. İkinci aşamada, altyapısı güçlü illerde mesleki ve teknik Anadolu liseleri bünyesinde AR-GE merkezleri kurularak çeşitli cihazların⁴ tasarlanmasına ve üretilmesine odaklanılmıştır (MEB, 2020a, s. 45). AR-GE çalışmaları kapsamında, patent, faydalı model ve ürün tasarımı konusunda öğretmenlere eğitim verilmiştir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir destek mekanizması da devreye girmiştir (Yazıcı, 2020, s. 41). Mesleki eğitimde üretim kapasitesini fikri mülkiyete yönlendirmek için 21 ilde kurulan 40 AR-GE merkezine 10 milyon TL başlangıç desteği sağlanmıştır (www.meb.gov.tr, 2020c).⁵

Mesleki eğitimin temel aktörleri, üretim ve teknoloji odaklı bir üretim gerçekleştirerek pandemi sürecinde hemen hemen her kesim tarafından takdir edilmektedir. Ülke ekonomisi ve piyasa için nitelikli bir mesleki eğitimin ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü-UNESCO-Dünya Bankası Mesleki ve Teknik Eğitim Sağlayıcıları Anketi ise mesleki ve teknik eğitimin COVID-19 salgınına karşı küresel düzeyde verdiği yanıtı ilişkin örnekler sunmaktadır. Buna göre, Tayland, Endonezya ve Malezya'da mesleki ve teknik eğitim atölyelerinde ve laboratuvarlarında gerçekleştirilen uygulamalı eğitimler sonucunda ekipman desteği sağlanmıştır (World Bank Group, 2020, s. 7). Brezilya'da ise Brezilya Ulusal Sanayi Konfederasyonu tarafından yönetilen Endüstriyel Eğitim Ulusal Servisi (SENAI)⁶ taahhüdü, ülkedeki 28 endüstriyel sektörün gelecekteki iş gücünü eğitmektedir. SENAI mesleki ve teknik eğitim merkezleri, COVID-19 ile mücadelede koruyucu maskeler ve alkol bazlı jellerin üretiminde kilit aktörler hâline gelmiştir. Bunun yanında ihtiyaç duyulan yapay havalandırma makinelerini kurmak için kamu-özel ortaklıkları geliştirilmiştir (Esaki, 2020).

Meslek liseleri kısa bir süre içinde neler yapabildiklerini uygulamalı olarak gösterme fırsatına sahip olmuştur. Bununla birlikte, mesleki eğitimin COVID-19 salgını sürecine yaptığı katkı kendisine de maddi anlamda kazanç kaynağı oluşturmuştur. Üretilen tıbbi malzemelerden bazılarının markalaştırılıp piyasaya sunulması sonucunda okulların bütçesine destek sağlanmıştır. 2019 ve 2020 yılında meslek liselerinde üretimden elde edilen gelir 2018'e rağmen yüzde 100'ün üzerinde artarak yaklaşık 503 milyon TL'ye ulaşmıştır (www.meb.gov.tr, 2021b). Bunun yanında, Bursa, Denizli, İstanbul, İzmir, Konya ve Mersin illerinde bulunan meslek liseleri COVID-19 salgını ile mücadele kapsamında ürettikleri ürünleri çeşitli ülkelere ihraç etmektedir (www.meb.gov.tr, 2021a).

COVID-19 sürecinde meslek liselerinin aynı zamanda dolaylı yoldan fayda sağlayacağı düşünülen durumlardan birisi de toplumdaki mesleki eğitim algısının değişme potansiyelidir. Öyle ki ebeveynlerin çocuklarının mesleki eğitime göndermeme sebeplerinden biri de mesleki eğitimin kişilere refah seviyesi (görece) yüksek bir yaşam imkânı sunmadığı algısıdır (Kalkınma

⁴ Söz konusu cihazlar; solunum cihazı, ultrasonik cerrahi maske makinesi, N95 Standardında Maske Makinesi, Ultraviyole-C (UVC) Hava Sterilizasyon Cihazı, Ozon Hava Dezenfekte Cihazı, temasız kızılötesi termometre, Video Laringoskop Cihazı, İzole Numune Alma Ünitesi, UV-C Konveyör Sistem ile Maske Üretiminde Sterilizasyon, Kumandalı ve Zaman Ayarlı UV-C Işınlamalı Sterilizasyon Cihazı, Mobil UV-C Robot Sterilizasyonu, Tam Donanımlı Yoğun Bakım Yatağı, Taşınabilir Mekanik Solunum Cihazı (Ventilatör). Ayrıntı bilgi için bkz. MEB (2020a). COVID-19 salgını sürecinde mesleki ve teknik eğitim.

⁵ Söz konusu destek 2021 yılında 21 ilde kurulan 42 AR-GE merkezi için 23 milyon 170 bin TL'ye ulaşmıştır (www.meb.gov.tr, 2021c).

⁶ SENAI, 1942 yılında kurulmuş olup bu zamana kadar 55 milyon profesyonel mezun olmuştur. Şu anda, SENAI'nin ülke çapındaki 809 mobil ve sabit operasyonel birimleri, çalışanları 28 endüstriyel alana hazırlayan yaklaşık 3.000 kurs için 2,5 milyondan fazla başvuru almaktadır. Kurslar profesyonel öğrenimden lise, kolej ve lisans derecelerine kadar uzanmaktadır. SENAI, ülke çapındaki şirketlere teknik ve teknolojik hizmetler sunan 208 laboratuvarından oluşan sertifikalı bir ağ işletmektedir (International Labour Organization, 2020, s. 94).

Bakanlığı, 2018, s. 29). Mesleki eğitimin sosyoekonomik açıdan alt sınıflara beceri kazandırıp çalışma hayatına yönlendirilmeleri için kurgulandığı düşünülmektedir (Kavi ve Koçak, 2018, s. 1316). Söz konusu algının kırılmasında kamunun belirleyici rolüne ihtiyaç duyulmakla birlikte toplumdaki düşünce yapısının değişmesine de ihtiyaç olduğu açıktır.

Mesleki eğitimin pandemi sürecine olumlu katkısına rağmen verilen eğitimin niteliğinin gelişimine ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür. Zira öğrencilerin, eğitimcilerin ve piyasanın taleplerine uygun eğitim sorununun devam ettiği görülmektedir. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 2018 yılında yayınlanan *Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi (E-Mezun) 2017 Yılı Raporu*⁷ bu sorunlara karşı çözüm arayışının bir ürünü olarak hazırlanmıştır. Raporda, mezunlar ve işverenler üzerinden gerçekleştirilen anketler, öğrencilerin ve sektör temsilcilerinin durumlarına ve beklentilerine ışık tutmaktadır. Tablo 1’de, öğrencilerin mezun olduktan sonra kendi alanlarıyla ilgisiz bir işte çalışma nedenleri verilmektedir.

	Sayı	Oran (yüzde)
Öğrenim gördüğüm alanda/dalda iş bulamadığımdan	1428	25,58
Mezun olduğum alanı/dalı sevmediğimden.	489	8,76
Sosyal güvence garantisi verilmediğinden.	212	3,80
Sektörde iş güvenliği ve işçi sağlığına önem verilmediğinden	246	4,40
Alanımda tatminkâr ücret verilmediğinden.	509	9,12
Çalışmakta olduğum işte daha fazla ücret aldığımdan.	355	6,36
Tamamen tesadüf, özel bir nedeni yok	1117	20,00
Çalışmakta olduğum işyerinin aileme ait olmasından.	184	3,30
Alanımda ciddi bir iş araştırması yapmadığımdan	227	4,07
Mesleğimde kendimi yeterli bulmadığımdan	343	6,14
Alanım dışında işyeri açtığımdan.	54	0,97
Sağlığımın elverişsiz olmasından.	46	0,82
Ailem istediğinden.	373	6,68
Verilen Cevapların Toplamı	5583	100,00

Kaynak: (MEB, 2018a)

Tablo 1 : Öğrencilerin Mezun Olduktan Sonra Alanıyla/Dahıyla İlgisiz Bir İşte Çalışma Nedenleri

Tablo 1’e göre, her dört mezun öğrenciden birinin alanıyla ilgisiz bir işte çalışmasının sebebi öğrenim gördüğü alanda/dalda iş bulamamasıdır. Türkiye’de mesleki eğitim ile ilgili yapısal sorun alanlarından biri olarak da özel sektörün mesleki eğitimdeki payının sınırlı olması gösterilmektedir (Özer, 2020, s. 137; Kavi ve Koçak, 2018, s. 1312). Buna karşın öğrenim görülen alanda iş bulunamaması, yetersiz ücret, sosyal güvence garantisi verilmemesi gibi sebepler mesleki

⁷ Rapor, 15 Aralık 2015-28 Nisan 2017 tarihleri arasında e-Mezun web sitesinde yer alan anketleri cevaplandıran 32.734 mezun öğrenci ile 8.379 işletme yetkilisinden elde edilen verilere dayalı olarak hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. MEB (2018a). Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının izlenmesi (e-mezun) 2017 yılı raporu.

eğitimde özel sektörün payını artırmaya yönelik girişimlerin muhtemel olumsuz sonuçlarına örnektir. Söz konusu olumsuzlukların azaltılması için mesleki ve teknik eğitim kurumları mezunlarının daha kolay istihdam edilebilmeleri veya kendi iş yerlerini kurmaları yönünde girişimlerde bulunulmalıdır. Bu çerçevede kamunun daha fazla sorumluluk alması gerekmektedir (Şencan, 2008, s. 33). Yükseköğretime yönelik talebin azaltılması için ortaöğretimden mezun öğrencilerin doğrudan çalışma hayatına müdahil olmaları bir bakıma arz ve talep arasında denge sağlayabilecektir. Ancak mezun öğrenciler için daha tatminkâr ve eşitlikçi uygulamalar içeren çalışma ortamlarının da oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede işverenlerin talepleri kadar öğrencilerin beklentileri de gözetilmelidir.

Mesleki ve teknik eğitim teori, uygulama ve iş temelli öğrenmenin karışımına dayanan pedagojik bir yaklaşımı içerir (International Labour Organization, 2020, s. 57). Politika belgelerinde, mesleki ve teknik eğitim ile ilgili olarak hedeflenen başlıca konulardan biri de iş gücü piyasasının taleplerine uygun şekilde eğitimin niteliğinin artırılmasıdır. Bu kapsamda, raporda iş gücü piyasasının nitelikli eleman bulmakta ne kadar zorlandığına ilişkin verilere yer verilmektedir (Tablo 2).

	Sayı	Oran (yüzde)
Çok	1391	16,62
Oldukça	2537	30,31
Kısmen	2704	32,31
Çok Az	1089	13,01
Hiç	648	7,75
Toplam	8369	100,00

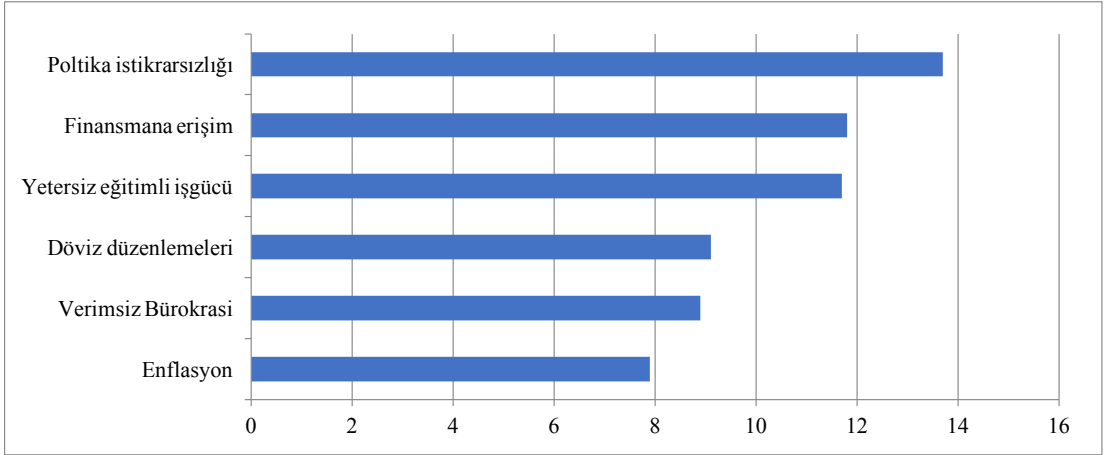
Kaynak: (MEB, 2018a)

Tablo 2 : Nitelikli Eleman Bulmakta Çekilen Zorluk Derecesi

Tablo 2'ye göre, nitelikli eleman bulma konusunda çok ve oldukça zorlandığı söyleyen işverenlerin oranı yüzde 46,93'tür. Bu oran, piyasanın beklentileri göz önünde bulundurulduğunda hayli yüksektir. Mesleki eğitim, insanların yaptıkları işlerin kendilerinden bekledikleriyle yetkin bir şekilde başa çıkmalarını sağlamayı amaçlar. Bu nedenle nitelikli çalışma, mesleki öğrenme ve mesleki eğitim için özel bir referans noktasıdır (Eckert, 2008, s. 114). Mesleki ve teknik ortaöğretim, şu anki yapısıyla ilgili sektörlerin talep ettiği yetkinlikleri kazandıramamaktadır. Mesleki eğitim düzeyinin ortaöğretim programları içindeki ağırlığının artırılmasının politika önceliği hâline gelmesi sürecinde bu sorunun dikkate alınması gerekmektedir (Köseleci, 2012, s. 30).

Mesleki ve teknik eğitimde yaşanan sorunların nedenlerine ilişkin uluslararası kuruluşların analizleri de fikir verebilmektedir. Küresel Rekabet İndeksi'nin 2017-2018 yılı verileri, Türkiye'de iş yapmak için en sıkıntılı faktörlerin hangileri olduğuna dair bir sıralama sunmaktadır (Şekil 7). Şekil 7'de görüleceği üzere en sorunlu ilk üç alan uygulanan politikaların istikrarsızlığı, finansmana erişim ve yetersiz eğitilmiş iş gücüdür. Dolayısıyla politikaların belirlenmesi ve uygulanması konusunda sorunlar mevcuttur. Bununla birlikte, ara eleman sıkıntısı ve nitelikli eleman ihtiyacı gibi durumlar üzerinden bu konudaki talepler dile getirilmektedir. Bunun yanında, diğer bir sorun mesleki ve teknik eğitim öğrencilerinin tüm eğitim düzeyleri içerisinde en yüksek devamsızlık oranına sahip olmasıdır. 2018 yılında, öğrencilerin yüzde 39'u 20 gün ve üzerinde devamsızlık yapmıştır. Bu oran, 2016 yılına göre sadece yüzde 0,9'luk bir iyileştirmenin olduğunu göstermektedir (ERG, 2018, s. 53).

Şekil 7: Türkiye'de İş Yapmak İçin En Sorunlu Faktörler (World Economic Forum, 2017)

Sonuc

Yeni Koronavirüs (COVID-19) Hastalığı, etkileri ve kapsamı net olarak belli olmayan yeni bir dünya düzeni tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Toplumsal hayatın temel alışkanlıkları değişmektedir. Pandemi süreci devam etmektedir. Meslek liseleri, sağladığı katkılar aracılığıyla salgınla mücadelenin destekçilerinden biridir. Bu süreçte mesleki ve teknik eğitimin kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesinde oldukça önemli bir işleve sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, temel politika belgelerinde mesleki ve teknik eğitime ilişkin belirlenen orta ve uzun vadeli hedeflerin gerçekleşmesi için birtakım yapısal reformların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Mesleki eğitim, Türk eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çerçevede, okulları ve eğitimi geliştirmek için geniş katılımlı bir reform programı hayata geçirilmelidir. Bununla birlikte, akademik ve mesleki eğitim arasındaki geleneksel ayrım sona ermelidir. Mezunların, Türkiye'nin üretken bir üyesi olmaları için ihtiyaç duydukları okuryazarlık, tutum ve istihdam edilebilirlik becerilerine sahip olmalarını sağlamada ortak bir amaç oluşturulmalıdır. Mesleki eğitimin sonunda yapılan iş aktif bir şekilde eğitimin kendisini kapsamalıdır. Bugüne kadar yapılan eğitim reformları, mesleki eğitimi tartışmaların dışında bırakmıştır. Uluslararası alanda çeşitli kuruluşlarla iş birliği içinde olan, kâr amacı gütmeyen ve endüstriyel uzmanlık alanlarında teknik ve mesleki eğitim sağlayan Ulusal Endüstriyel Eğitim Hizmeti (SENAI) benzeri bir eğitim merkezi daha bütüncül politikaların uygulanmasına imkân verebilir. Böylesi bir oluşum, mesleki eğitimin ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde daha kapsayıcı ve ileri bir eğitim ortamı çerçevesinde yürütülmesine yardımcı olabilecektir.

Sayıları iki milyon öğrenciye yaklaşan mesleki öğretimin eğitim-istihdam ilişkisindeki arz, ekonomik ve toplumsal refah bakımından en dinamik güç olması beklenmektedir. Mesleki eğitim, kalkınma hamlelerine ve eğitim sisteminin akademik performansına gerekli katkıyı verebilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin uygulamaya geçmesinde en büyük sorumluluk devlete aittir. Devletin kamusal eğitim sunma sorumluluğu kapsamında atacağı adımlar gerek ekonomik kalkınma gerekse istihdamın artırılması bakımından katkı sağlayacaktır. Öğrencilerin ve işverenlerin beklentileri göz önüne alınmalıdır. Buna göre, mezunların yeterliliklerine ve taleplerine uygun çalışma alanlarının yetersiz olduğu görülmektedir. İş gücü piyasasının nitelikli eleman bulma sıkıntısı da mesleki ve teknik eğitimde mezun arzının talebin oldukça üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Günümüzde mesleki ve teknik eğitime ilişkin yapısal sorunların eğitimde daha fazla özelleştirme ile çözülebileceği düşüncesi tartışmalıdır. Üstelik COVID-19, eğitime erişimde fırsat eşitsizliklerini daha fazla derinleştirmektedir. Yeni öğrenme deneyimleri eğitimde fiziksel koşullardaki değişime bağlı olarak uzaktan eğitim modelini zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı sosyal refah politikaları dezavantajlı grupları daha fazla desteklemelidir. Bu süreçte mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik politikaların yeniden ele alınması gerekmektedir. Eğitim-istihdam ve kuram-uygulama ilişkisinin doğru politikalar üzerinden daha başarılı sonuçlar vermesi için kamunun daha fazla sorumluluk almasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için müfredat reformu, mezunlar için istihdam kolaylığı, uygun çalışma koşullarının oluşturulması, işverenlere vergi indirimi, kamu-özel ortaklığı gibi düzenlemeler hayata geçirilebilecektir.

Hedeflenen politikalara ulaşılmasında kamu bütçesinden ayrılacak kaynağın adil bir şekilde dağılımına ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimi araç ve toplum mühendisliğinin bir yolu olarak gören bakış açısının beşerî sermayenin gelişimine olumsuz yönde katkıda bulunması muhtemeldir. Bu durumun eğitim tarihi içindeki en önemli örneklerinden biri katsayı adaletsizliğidir. Benzer durumların tekrarlanmaması için daha eşitlikçi politikaların uygulanması gerekmektedir. Buna karşın okul türleri arasında kaynak tahsisi bakımından imam hatip liseleri lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Söz konusu farklılık eğitime yüklenen işleve bağlı olarak karar alıcıların tercihlerine yön vermektedir.

Kaynaklar

Burgess, S. & Sievertsen, H. H. (2020). Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education. CEPR Policy Portal. 16 Nisan 2021 tarihinde <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education> adresinden edinilmiştir

DPT (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: 2001-2005*. Erişim: 15 Ekim 2018, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci_Kalkinma_Planı.pdf

DPT (2006). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı: 2007-2013*. Erişim: 15 Ekim 2018, <http://www.metu.edu.tr/system/files/kalkinma.pdf>

DPT (2013). *Onuncu beş yıllık kalkınma planı: 2014-2018*. Erişim: 15 Ekim 2018, <https://kcp.tarim.gov.tr/OKP20142018.pdf>

Eckert, M. (2008). Work – education – training: an interdisciplinary research approach. In F. Rauner & R. Maclean (Eds.), *Handbook of technical and vocational education and training research* (pp. 114-121). Germany: Springer.

Eğitim-Bir-Sen (2019). *Eğitime bakış 2019 izleme ve değerlendirme raporu*. Erişim: 15 Nisan 2021, https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/EgitimeBakis2019_Izleme_Degerlendirme_Raporu.pdf

ERG (2018). *Eğitim izleme raporu 2017-18*. Erişim: 9 Mart 2019, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/Egitim-%C4%B0zleme-Raporu_2017_2018_WEB_PDF.pdf

ERG (2019). *Eğitim yönetişimi ve finansmanı*. Erişim: 1 Aralık 2019, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR_YonetisimVeFinansman.16.05.19.rev1_.pdf

Esaki, B. (2020). *Skills development during the COVID-19 pandemic: The experience of the Brazilian National Service of Industrial Apprenticeship (SENAI)*. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021, <http://education4resilience.iiep.unesco.org/en/node/1255>

International Labour Organization (2020). The digitization of TVET and skills systems. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_752213.pdf

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 30 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 28261). Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>

Kavi E. ve Koçak, O. (2018). Türkiye'de ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitim ile ilgili sorun alanları ve İskandinav ülkelerindeki mesleki eğitimin Türkiye'de uygulanabilirliği. *Çalışma ve Toplum*, 3, ss. 1307-1333.

Köseleci, N. (2012). *Meslek eğitiminde kalite için işbirliği mesleki ve teknik eğitimde güncellenmiş durum analizi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Lauterbach, U. (2008). Genesis of VET research. In F. Rauner & R. Maclean (Eds.), *Handbook of technical and vocational education and training research* (pp. 23-32). Germany: Springer.

MEB (2009). *2010-2014 stratejik plan*. Erişim: 16 Eylül 2018, https://sgb.meb.gov.tr/Str_yon_planlama_V2/MEBStratejikPlan.pdf

MEB (2015a). *2014 yılı idare faaliyet raporu*. Erişim: 15 Ekim 2018, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_12/21015725_mebfaaliyetraporu.pdf

MEB (2015b). *2015-2019 stratejik plan*. Erişim: 16 Eylül 2018, <https://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-plani-yayinlanmistir/icerik/181>

MEB (2016). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2015/'16*. Erişim: 29 Eylül 2018, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_organ_egitim_2015_2016.pdf

MEB (2017). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2016/'17*. Erişim: 29 Eylül 2018, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_organ_egitim_2016_2017.pdf

MEB (2018a). *Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları mezunlarının izlenmesi (e-mezun) 2017 Yılı Raporu*, Erişim: 04 Kasım 2018, <http://emezun.meb.gov.tr/document/2017Emezun%20Raporu.pdf>

MEB (2018b). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2017/'18*. Erişim: 28 Eylül 2018, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf

MEB (2018c). *Türkiye'de meslekî ve teknik eğitimin görünümü*. Erişim: 4 Kasım 2018, https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf

MEB (2018d). *2023 eğitim vizyonu*. Erişim: 9 Aralık 2018, https://www.genctercih.com/haber_dokuman/MEB/vizyon2023.pdf

MEB (2019a). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2018/'19*. Erişim: 8 Mart 2021, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_organ_egitim_2018_2019.pdf

MEB (2019b). *Organize sanayi bölgelerinde mesleki ve teknik eğitim*. Erişim: 12 Ekim 2018, https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/12103640_2019_06_12_Organize_Sanayi_Bolgelerinde_Mesleki_ve_Teknik_Egitim.pdf

MEB (2020a). *COVID-19 salgını sürecinde mesleki ve teknik eğitim*. Erişim: 01.03.2021, https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/27153729_turkiye_raporu_turkce_23.10.2020_1.pdf

MEB (2020b). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2019/'20*. Erişim: 8 Mart 2021, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_organ_egitim_2019_2020.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı Döner Sermaye İşletmelerinde Üretimi Teşvik Primi Dağıtımı, Parça Başlı Üretim, Atölye ve Tesislerin Özel Sektörle İş Birliği Yapılarak İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (2006, 20 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 26325). Erişim: 27 Ağustos 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061020-10.htm>

Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Meslekî ve Teknik Öğretim Okulları Döner Sermayesi Hakkında Kanun (1938, 3 Haziran). *Resmî Gazete* (Sayı: 3933). Erişim: 27 Ağustos 2018, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3423.pdf>

Millî Eğitim Temel Kanunu (1973, 14 Haziran). *Resmî Gazete* (Sayı: 14574). Erişim: 3 Nisan 2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

Numanoğlu, K. V. (2020). Meslek liselerimiz büyük özveriyle kapasite ve üretimlerini artırıyor. *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 55, ss. 38-40.

Öğütçen, S. (2021). *Dünya genelinde Kovid-19 vaka sayısı 115 milyonu geçti*. Erişim: 8 Mart 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-genelinde-kovid-19-vaka-sayisi-115-milyonu-gecti/2161668>

Özer, M. (2018). 2023 eğitim vizyonu ve mesleki ve teknik eğitimde yeni hedefler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8 (3), ss. 425-435.

Özer, M. (2020). The contribution of the strengthened capacity of vocational education and training system in Turkey to the fight against Covid-19. *Yükseköğretim Dergisi*, 10 (2), ss. 134-140.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). *Yeni ekonomi programı (2019-2021)*. Erişim: 25 Haziran 2019, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/YeniEkonomiProgram%C4%B1_OVP_2019-2021.pdf

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019a). *Eğitim ve kültür göstergeleri*. Erişim: 25 Haziran 2019, <http://www.sbb.gov.tr/egitim-kultur-gostergeleri/>

Şencan, H. (2008). *Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim sorunlar-öneriler – Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği araştırma raporları*. İstanbul: MÜSİAD.

TÜİK (2020), *Finans kaynağı ve eğitim düzeylerine göre eğitim harcamaları (2011-2019)*. Erişim: 10 Mart 2021, https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

World Bank Group (2020). TVET Systems’ response to COVID-19: Challenges and Opportunities. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/930861589486276271/pdf/TVET-Systems-response-to-COVID-19-Challenges-and-Opportunities.pdf>

World Economic Forum (2017). *The global competitiveness report 2017-2018*. Geneva: World Economic Forum. Retrieved June 20, 2018, from <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

Yazıcı, L. (2020). Koronavirüsle mücadele başarısı meslek liselerini tercih sebebi yapacak. *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 55, s. 41.

2016 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu (2016, 9 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı 29655 (Mükerrer)). Erişim: 6 Mayıs 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160316M1-1.htm>

2017 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu (2016, 16 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı 29928 (Mükerrer)). Erişim: 6 Mayıs 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161224M1-1.htm>

2018 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu (2017, 23 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı 30287 (Mükerrer)). Erişim: 6 Mayıs 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171231M1-1.htm>

2018-2019 Eğitim ve Öğretim Yılında Organize Sanayi Bölgeleri İçinde ve Dışında Açılan/Açılacak Özel Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Öğrenim Gören/Görececek Öğrenciler İçin Eğitim ve Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Tebliğ (2018, 12 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 30507). Erişim: 27 Ağustos 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180812-1.htm>

2019 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu (2018, 22 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı 30642 (Mükerrer)). Erişim: 5 Mart 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181231M1-1.htm>

2020 Yılı Merkezi Bütçe Kanunu (2019, 21 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı 30995 (Mükerrer)). Erişim: 5 Mart 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191231M1-1.htm>

2020-2021 Eğitim ve Öğretim Yılında Organize Sanayi Bölgeleri İçinde ve Dışında Açılan/Açılacak Özel Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Öğrenim Gören/Görecek Öğrenciler İçin Eğitim ve Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Tebliğ (2020, 25 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 31345). Erişim: 15 Nisan 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201225-14.htm>

Diğer Kaynaklar

<https://www.birgun.net/haber/bakanlik-ogrencilerin-tercihini-gormezden-geliyor-ihl-harcamasiyla-egitim-harcaniyor-330928> (15.04.2021).

<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-reformu-girisimi-kamu-butcesinin-daha-dusuk-orani-mebe-ayriliyor/> (16.03.2021).

<https://www.evrensel.net/haber/401111/saglik-bakani-fahrettin-koca-koronavirusun-tum-illere-yayildigini-acikladi> (15.04.2021).

www.meb.gov.tr. (2019). <https://www.meb.gov.tr/mill-egitim-bakanligi-mesleki-ve-teknik-egitim-kurumlari-bunyesinde-gerceklestirilen-doner-sermaye-faaliyetlerine-iliskin-veriler-aciklandi/haber/17942/tr> (25.02.2021).

www.meb.gov.tr. (2020a). <https://meb.gov.tr/cerrahi-maske-ureten-meslek-lisesi-sayisi-50'ye-cikarildi-ayda-2-milyon-maske-uretilecek/haber/20574/tr> (30.03.2021).

www.meb.gov.tr. (2020b). <https://www.meb.gov.tr/meb-tum-birimleri-ile-sahada/haber/20895/tr> (21.04.2021).

www.meb.gov.tr. (2020c). <https://www.meb.gov.tr/mesleki-egitimde-ar-ge-merkezlerine-10-milyon-tl-baslangic-destegi/haber/21917/tr> (08.03.2021).

www.meb.gov.tr. (2020d). <https://www.meb.gov.tr/ziya-ogretmen-kara-gun-dostu-meslek-liselerinin-kahramanlariyla-bulustu/haber/20831/tr> (19.04.2021).

www.meb.gov.tr. (2020e). <http://www.meb.gov.tr/2019da-meslek-liselerinden-ekonomiye-392-milyon-liralik-katki/haber/20106/tr> (27.03.2021).

www.meb.gov.tr. (2021a). <http://www.meb.gov.tr/meslek-liseleri-yurt-disina-ihracata-basladi/haber/22639/tr> (08.03.2021).

www.meb.gov.tr. (2021b). <http://mtegm.meb.gov.tr/www/meslek-liselerinin-uretimden-elde-ettileri-gelir-son-2-yilda-yuzde-100-artti/icerik/2848> (08.03.2021).

www.meb.gov.tr. (2021c). <https://www.meb.gov.tr/mesleki-egitimde-ar-ge-merkezlerine-23-milyon-lira-proje-destegi/haber/22622/tr> (08.03.2021).